

ԲՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՍԵՆՍԵՐՆԵՐ ՄԸ ԳԵՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԵՐԿԻՆՔ ԵՒ ԵՐԿԻՐ

ՆՈՒԹԵԱՆ ուսումնասիրութիւնը՝ լի է նշմարտութեամբք, իսկ աշխարհ խաբէութեամբք և սխալ գաղափարներով, որոց շատերը դժբաղդարար այսօրուան օրս քաղաքական ընկերութիւնը կը կառավարեն, որ և ևս կը կեդրոնանայ մարդկային փեթակներուն՝ այսինքն քաղաքաց մէջ, և բաց օդոյ ազատ կեանքն թողլով՝ կամաց կամաց արդարութեան և նշմարտութեան լոյսը կը կորսնցունէ ցնորից երեակայութեանց մէջ:

Երբեմն երբեմն պէտք է հրաւիրել առողջ միտքերը՝ յուսումն բնութեան, որ աշխարհային ժխտներէ հեռի կ'ապրի. այս սողերս զրոյր միայնակեաց մ'է որ աշխարհէ հեռացեր է ոչ եթէ 'ի պատճառս մարդատեցութեան՝ այլ վասն զի անդիմադրելի պէտք մը զգացեր է՝ լռութեան և միայնութեան մէջ զարմանալու Ստեղծողին հրաշակերտներուն վրայ: Բնութեան ուսումնասիրութեամբ՝ արուեստը զեղեցիկ գաղափարներ կը ստանայ, մարդս՝ կը բարձրացնէ իւր միտքը 'ի մարդկային կրից և հակառակութեանց. իւր էութեան անընդհատ պատերազմներէն խռովեալ հոգին կը հանդիս, և աշխարհային խռոնաշփոթ կենաց մէջ կորսնցուցած խաղաղութիւնն և հանգարտութիւնը կը զսնէ:

Բնութեան ուսումնասիրութիւնը անկարելի կամ շատ դժուարին է աշխարհային արուեստակեալ կենաց մէջ կատարել. քաղաքական խնդիրք, երեկոյեան և գիշերային հանդէսք, պարերգք, թատրոնք և ապագային խառնածայն երաժշտութիւնը՝ միտքը հանդարտ չի թողուր. ընդհակառակն այս ուսմունքը լռութիւն, հանգարտութիւն, ամփոփածութիւն, և դաշտաց և պարտիզաց միայնութիւն, բաց և ազատ օդ լեռանց կամ ծովու: Բարձր ուսմունք մ'է, որուն նիւթական և բարոյական գործադրութիւնք՝ ռամկին համար չեն, վասն զի անսոսնձ կիրքերը կը մարեն և մարդկութեան սխալները կը յայտն են:

Բնութեան ուսման առաջին պահանջն է տեսնելու կարողութիւնը, վասն զի եթէ ամէնը կը նային՝ շատ քիչերը կը տեսնեն. և յիշաւի դիտուած է որ ա-

ուանց պատշաճ դատախարակութեան՝ մարդկային սիրաբ քարոյապէս անգգայ գործարան մը կը գտնայ : Աչքն ալ նիւթական գործարան մ'է, որ եթէ նայելու վարժած չլլար՝ իրաց միայն արտաքինը պիտի տեսնէր և այն ալ խառնափնդոր : Շատ ճամբորդներ որ շոգեկառքի մէջ որագիր կը կարգան՝ երբ առաջին անգամ բանաստեղծական և գեղեցիկ երկրէ մը կ'անցնին՝ կարծես չեն ուզեր պատու հաններէն զուրս նայիլ, մասն զի բնականաբար զիտեն՝ որ եթէ նային ալ՝ խիստ խառնակ և անորոշ հորիզոն մը պիտի տեսնեն :

Եթէ մէկը լնի մը՝ եզերքը, կամ պարտիզի անտառի մը մէջ շրջագայի, անթարթ աչօք անորոշ կէտի մը վրայ սեւեռեալ՝ քաղաքական կամ այլ ինչ զրոց վրայ խօսելով՝ այս անձը այն տեսակներուն դասէն է՝ որ կը նային առանց տեսնելու :

Տեսնել, զանազանել յիշել՝ բնութեան ուսման մի միակ պահանջներն են . բնութիւնը ամէն բան կը բովանդակէ, աստղերէն սկսեալ մինչև 'ի յետին կաթիլն ջրոյ : Չտեսնողներուն դասակարգին մէջ պէտք է գնել նաև զանոնք որոնք կը կարծեն թէ գեկտեմբեր և յունուար ամսոց մէջ՝ բնութիւնը մեռած է : Ո՛չ, բնութիւնը ոչ երբէք կը մեռնի, բնութեան մէջ չկայ այս բանը . մահ կարծուածը ոչ այլ ինչ է՝ եթէ ոչ փոխակերպութիւն մը, կեանաց 'ի կեանա փոխադրութիւն մը :

Ելեանքը կ'եայ՝ նոյն իսկ ձեան տակ . տերևազուրկ ծառը՝ իւր պտուղներուն վրայ կ'աշխատի նոր բուսականութիւն մը երևցնելու համար . աներևոյթ եղած թիթեռնիկն ալ՝ արդէն յապահովի դրած է իւր սերմանքը . մինչ սառը կը լուծէ զհողակոյտս՝ արդէն ապագայ հացը կ'անաշուցեք է գաշտերը :

Քանի որ գեռ ձիւնն իւր սպիտակ վերարկուով ծածկած է գերկիր՝ հեռանանք փախչիք մենք ալ մեր մոլորակէն, և արագ պտոյտ մ'ընենք երկնից կամ մարին վրայ : Բնութիւնը ամենուրեք նոյն է, աշխարհիս և տիեզերաց ամէն անկեանց մէջ ևս . նոյն օրէնքներն են որ կը կառավարեն զինքը ծովուն անդունդէն մինչև 'ի զագաթս լեռանց, մեր արեգակնային դրութեան աստղերէն՝ յաւիտեական պարապութեան մէջ շրջող և թաւալող մարմիններն :

Երկրիս վրայ գործածուած փոխադրութեան ամենէն աւելի արագ միջոցն՝ փայլակներեթաց շոգեկառքը՝ քանի մը միլիոն դար պէտք է որ զմեզ փոխադրէ որպէս զի կարենանք հասնիլ այն աստղերուն՝ զորս մշուշ կերպով հեռադիտակին ծայրը կը տեսնենք . եթէ նոյն իսկ լուսոյ ճառագայթ մը կարենար զմեզ փոխադրել և 77,000 մղոն երազութիւն ունենար առ երկվայրկեան՝ դարձեալ հազարաւոր դարեր պէտք էին ինչ ինչ մոլորակաց հասնելու համար, առ որս կրընանք թռչիլ ազատաբար վայրկենի մէջ 'ի բնութենէ մեզի շնորհուած ամենէն աւելի արագ միջոցով . — մոլորով . . . ուրեմն մեկնիրք . . .

Բայց երկիրը ձգեւն առաջ՝ անգամ մը նայինք մեր վրայ տարածուող հաստատութեան : Մերկ աչքով՝ միայն չորս կամ հինգ հազար աստղ կը տեսնենք : Երկիրս արեւն 37 միլիոն մղոն հեռի է . նա կը լուսաւորէ զմեզ, կը տարցունէ,

լուսնոյ հետ 'ի միասին 'ի պարապութեան կը շրջեցունէ զմեզ միւս մոլորակաց հետ :

Բայց եթէ մեր արեւային պրութենէ վեր կամ վար իջնենք՝ պէտք է այն ատեն միոնները միլիոններով, երկիւրոններով և միլիաւներով հաշուել, և թերևս մեր ունեցած թիւերն իսկ չբաւեն. և մեր այս գահալէծ ընթացքը՝ զեռ դարերով կրնանք շարունակել անհամար և անթիւ աստեղաց և մոլորակաց մէջ՝ առանց ամենեւին վախճանի մը հասնելու : Տեղւոյ անհասանելի յաւիտեակա նութիւնը՝ անսահման և անչափ է . երկրէս մեկնելով՝ զեռ արևու հասնելէն շատ և շատ առաջ կը կորսնցունենք յաշաց մեր մոլորակը . այնքան պզտիկ է համեմատելով ուրիշ մեծամեծ մարմնոց հետ : Ամենէն աւելի մեծ և կատարեալ հեռագիտակն իսկ՝ խաղալիկ մ'է համեմատութեամբ այս անհուն վայրաց :

Կեանքն ալ ամէն տեղ կը զանաւի անփոփոխ օրինօք, ոչ միայն երկրիս վերայ, օդոյ մէջ՝ արևու ջերմութեան և ծովուց անդնպային խորութեան և ազլա մոլորայն մէջ՝ այլ նոյն իսկ ամենէն հեռաւոր աստեղաց մէջ : Կեանքը՝ միայն մեր երկրին համար առանձնաշնորհութիւն մը չէ, մարդոյ յատկութիւն չէ . ի՞նչ պատճառաւ միայն մեր մոլորակին վերապահեալ պիտի ըլլայ, երբ գիտենք 'ի ստոյգ և յանուրանալի գիտութենէ որ մերինէն շատ աւելի կատարեալ աշխարհներ կան : Օրինակի համար, եթէ պանրի մէջ զանաւոր փոքրիկ օրդունք մըտքերնին զնէին որ տիեզերաց մի միակ բնակիչ իրենք են, այս բանս անշուշտ մեր ծիծաղը պիտի չի շարժէր, վասն զի մարդկանց մէջ ալ այնպիսիներ կան՝ որ կը կարծեն թէ տիեզերք իրենց համար ստեղծուած է : . . .

Յայտնի է թէ մեզի համար են բուսական գեղեցկութիւնը, երկրիս պտուղները, մետաղաց և պատուական քարերու գործածութիւնը, օդոյ, ջրոյ և երկրիս վրայ գտնուած ամէն կենդանեաց վայելքը . վերջապէս մէկ խօսքով՝ բնութեան, արուեստի, ոգւոյ, մտաց և հանճարոյ ամէն արդիւնք մեզի համար են . իսկ միւս անհամար աստեղաց և աշխարհաց համար՝ կը մնայ անարգաստորութիւն և անապատ . . .

Ահաւաստալի՛ բան . կ'ապրինք փոքրիկ մոլորակի մը մէջ՝ որ պարապութեան մէջ իւր նմանեաց հետ կը կորսուի, որ մեծամեծ մարմնոց քով՝ փոքրիկ կէտ մը և եթ կը տեսնուի, որ միւսներուն նման՝ բայց շատ անկատար կերպով իւր ընթացքը կը կատարէ : Եւ յիշուի, մերինէն շատ աւելի մեծ և գեղեցիկ աստղեր կան . օրինակի համար, Լուսնից, երկնից այն առաջին կարգի գեղեցկութիւնը՝ որ բոլանգակ աստեղաց մէջ կը փայլի՝ երկրէս 1400 անգամ մեծ է : Իւր արևու նկատմամբ ունեցած զերբը՝ կը պահէ զինքը եղանակաց աստղութիւնէն . անդ ոչ ամառն և ոչ ձմեռ կայ . իւր մակերևոյթը՝ երկրէս 126 անգամ աւելի ընդարձակ է, որոյ վրայ մշտակաց զարուն մը կը թաքաւորէ . կարելի՞ է արգօք որ այսպիսի գեղեցիկ և նախանձելի գունդ մը՝ բոլորովին առմայի անապատ ըլլայ : Այս աստեղ մէջ ամէն բան զուշակել կու տայ՝ թէ անդ պէտք է բնակին մեր մարդկային ցեղէն աւելի կատարեալ արարածներ : Չենք կրնար ըսել թէ արքայութիւնը կամ հատուցման վայր մ'ըլլայ : Յետ միայն հինգ

գիւերային ժամուց՝ Լուսնթագի մէջ բնակող արարածները՝ արեւուն ծագելէն առաջ՝ փոքրիկ սպիտակ աստղ մը կը տեսնեն. = գերկիր. = և հագիւ նորա էութիւնը կրնան գիտել :

Յիրուսի, ինչպէս ըսինք, պանրի որպէրը չեն տեսներ ոչ փիղերը, կէտ ձրկները և ոչ երկրիս ամէն տեսակ կենդանիները . բայց մարդ որ աչքերը յերկինս կը բարձրացունէ և կը չափէ, կը թուէ աստղերը՝ արդեօք նա ալ որդեւրուն պէս պիտի մոռժէ : Ի՞նչ պատճառաւ միւս աշխարհներն ալ տարբեր տեսակ արարածներով բնակեալ պիտի չըլլան . ո՛րչափ զանազանութիւն կայ նոյն իսկ մարդկային ցեղին մէջ. սեւէն 'ի պղնձագոյնն, յարաբէն 'ի չինացին, յաւորայիացիէն 'ի բաղակոնն, յամերիկացիէն 'ի կովկասեանն . . . նոյն իսկ Եւրոպայի մէջ ո՛րչափ տարբերութիւն կայ անգղիացւոյն և իտալացւոյն, գաղղիացւոյն և ռուսին մէջ. և նոյն իսկ մէկ ազգի մը մէջ ալ հանճարաւոր մարդոյ և յիմարի մը մէջ ո՛րչափ զանազանութիւն :

Բազմաթիւ բնակելի աշխարհաց գաղափարը՝ անցեալ դարը ծնաւ, իսկ մոլորակաց հաւատի բնակելի ըլլալը՝ ներկայ դարու ջանից և աստղաբաշխական հետազոտութեանց արգասիքն եղաւ :

Յ**

ԱՅՈՒ ԵՒ ԱՅԼԲ

Եմիւ Լափրիչ — Այս նշանաւոր պելճիացի անտեսագետն մեռաւ 'ի Տոյսըն գոգեկին մէջ Յունուարի 2ին : Բազմաթիւ ուսումնական հաստատութեանց անդամ, 'ի Թագաւորէն պարոնի տիտղոսով հռչակեալ՝ Լալլըէյ Լիէժի Համալսարանին մէջ ուսուցիչ էր : Երեսաց մեծ մասը ճանապարհորդութեամբ անցընելով՝ ամէն երկրաց անտեսական և ընկերական վիճակը մօտէն քննեց : Գրագէտ էր միանգամայն և Թարգմանեց 'ի Գաղղիերէն՝ Նիպելունկները . բայց մասնաւորապէս անտեսական և ընկերախօսական խնդրովք զբաղեցաւ . գաղափարով չափաւորապէս ազատամիտ՝ ամէն յառաջագիմութեան և բարեկարգութեան պաշտպան եղաւ իւր ազգու գրչով . այլ և այլ լրագրաց մէջ բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակած է, ինչպէս նաեւ ստուար թիւ մը գրուց և տեսարակներու :

Յոռնական արձան մը — Վերջերս Լուվրի Թանգարանը իտալացի հնածախէ մը, Ժիլի Սամպոնի, պղնձէ արձանիկ մը գնեց, որ Բապոլ կը ներկայացնէ :